

850950 — TRAIN-PRO-RIGHTS — JUST-AG-2018/JUST-JTRA-EJTR-AG-2018

Asociația
PRO REFUGIU .org

CSD
CENTER FOR
THE STUDY OF
DEMOCRACY

CENTRE FOR
EUROPEAN
CONSTITUTIONAL
LAW
TRANSNATIONAL AND EUROPEAN TRAINING FOUNDATION

CILD
Italian Coalition
for Civil Liberties and Rights

trabe
ORGANIZATION

ФИНАНСОВА КОМПЕНСАЦИЯ НА ПОСТРАДАЛИ ОТ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ - ЕВРОПЕЙСКА И НАЦИОНАЛНА ПРАВНА РАМКА

Онлайн семинар 11 – 12 юни 2020 г.

проф. д-р Добринка Чанкова

Тази презентация е изготвена с финансовата подкрепа на Програма „Правосъдие“ на Европейския съюз. Съдържанието ѝ е изключителна отговорност на автора и в никакъв случай не би следвало да се разглежда като отразяващо гледната точка на Европейската комисия

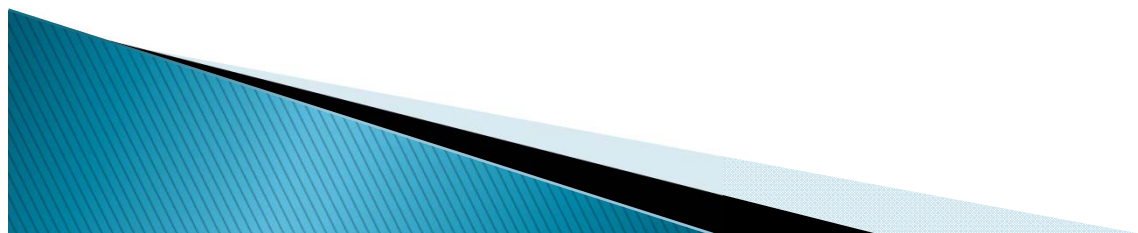
Теоретична обосновка

- ▶ Пострадалите от престъпления в глобален план получиха дължимото внимание от страна на политиците и законодателя едва през последните десетилетия.
- ▶ Тяхната роля и значение бяха „преоткрити” и постепенно те се превърнаха в център на наказателната политика.

Теоретична обосновка

- ▶ Жертвите са човешки същества, които искат защита, да бъдат изслушани и да получат обезщетение за отрицателните последици на правонарушението, от което са пострадали.
- ▶ Всяка жертва е преди всичко носител на конкретни права, а това следва да се зачита чрез осигуряването на набор от мерки, предвидени не само в наказателното и наказателно-процесуалното право.

Теоретична обосновка

- ▶ „Действителното правно признаване”, за което призовават жертвите, изисква широк кръг действия, които отиват по-далеч от правото да бъдат уведомен и информирани за хода на наказателното дело, правото на достъп до документи, правото да бъдат изслушани при подходящите предпазни мерки, и в крайна сметка – до своевременното стигане до окончателно съдебно решение.

Теоретична обосновка

- ▶ Достойнството на пострадалото лице не се свежда единствено до изчисляване на вредите от престъплението и не предполага само признаване на правото да получи обезщетение от дееца, макар, че това е изключително важно.
- ▶ В последно време своеобразен акцент е поставен върху правото му да получи компенсация от страна на държавата.

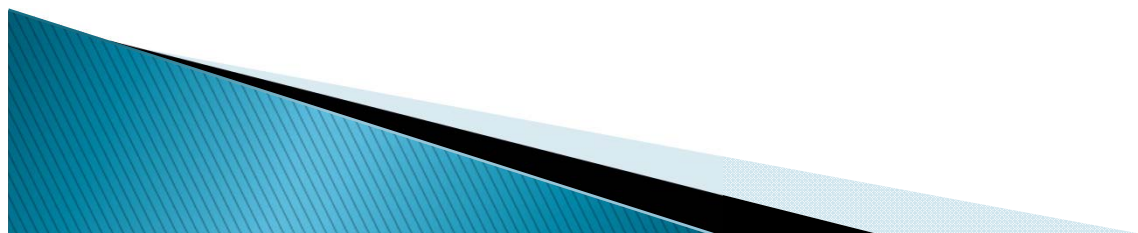

Теоретична обосновка

- ▶ Политиката на компенсацията като антивиктимогенна мярка се основава на идеята на общественения договор.
- ▶ В израз на солидарност и съпричастност и проява на хуманизъм, по силата на закон пострадалите от престъпления получават подпомагане и финансова компенсация от държавата.
- ▶ Правният институт на компенсацията не е идентичен на института на обезщетяване на пострадалите на деликтно основание, той има друга основа.
- ▶ Ако държавата не може да осигури сигурност на своите граждани и лица на нейна територия, то тя следва да се погрижи адекватно за тях, когато станат жертва на престъпление.

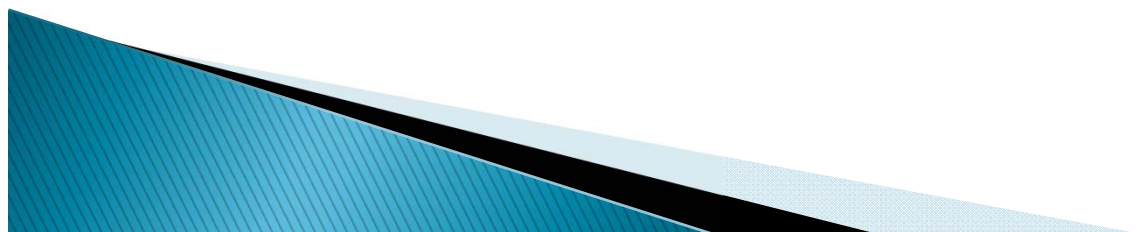
Правни основи

- ▶ Във връзка с компенсацията са приети множество инструменти, както универсални, така и регионални, а и национално законодателство.
- ▶ И макар, че в редица от инструментите правото на жертвата на обезщетение за вреди от извършителя нерядко се интерпретира заедно и дори не винаги се разграничава от компенсацията от страна на държавата, което е донякъде неизбежно, тъй като те са взаимно свързани и обусловени, фокусът на тази презентация е именно върху компенсацията от държавата.

ООН и компенсацията

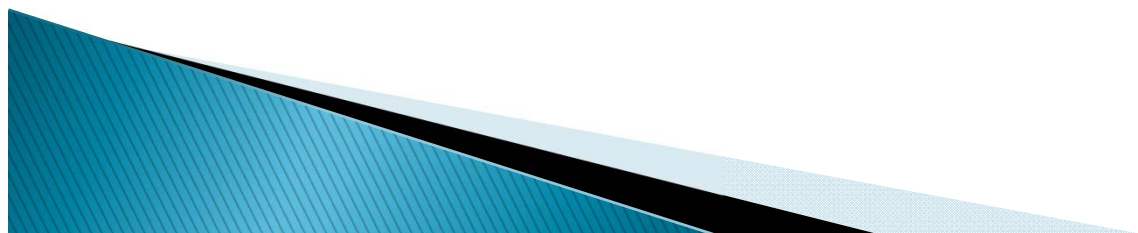
- ▶ В рамките на ООН са приети едни от първите инструменти за жертвите, в това число и за компенсацията.
- ▶ Още Декларацията на ООН относно основните принципи на правосъдието за жертвите на престъпления и злоупотреба с власт от 1985г. (т. нар. Магна Харта за правата на жертвите) в чл. 12 призовава международната общност да осигури справедливост и помощ на тази уязвима група лица посредством признаване на широк кръг права, в това число и правото на компенсация от държавата.

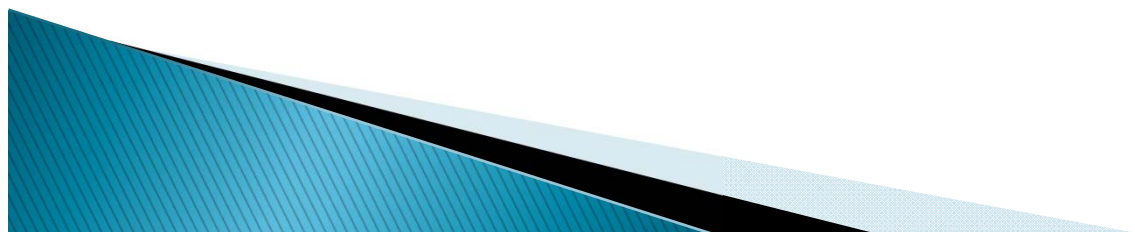
ООН и компенсацията

- ▶ В действителност, Декларацията призовава държавите да компенсират жертвите на тежки престъпления, които са претърпели сериозни вреди, или техните наследници, когато не е възможно обезщетение от извършителя или други източници.
- ▶ За целта държавите се насърчават да създадат специални фондове.
- ▶ Това се поддържа и в други универсални инструменти.

Съветът на Европа и компенсацията

- ▶ Съветът на Европа е регионалната организация, постановила най-много актове в подкрепа на пострадалите – над 50, както обвързващи, така и препоръчителни, засягащи пряко или непряко ролята и статута на жертвите.
- ▶ Сред тях особено важно място има Европейската конвенция за компенсиране на жертвите на насилствени престъпления от 1983г., съгласно която държавите имат ангажимент да компенсират жертвите на умишлени насилствени престъпления, довели до тежки телесни повреди или смърт, особено когато извършителят не е установен или не разполага с необходимите ресурси.

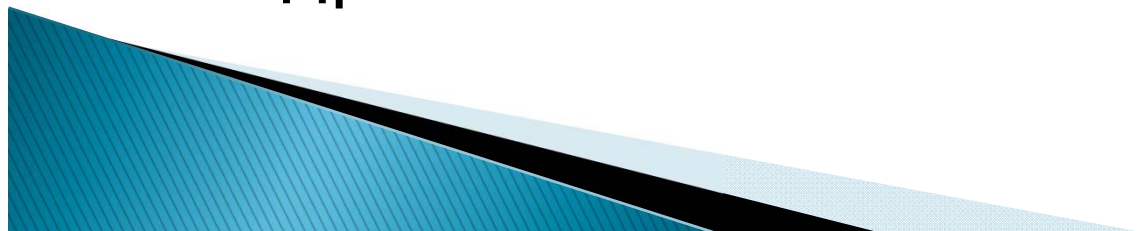
Съветът на Европа и компенсацията

- ▶ Когато обезщетяването не може да се осигури от други източници, държавата трябва да даде своя принос в компенсирането на непосредствените жертви или на лицата на издръжка на починалото от престъплението лице – чл. 2.
- ▶ Компенсация се предоставя и в случаите, когато извършителят не може да бъде преследван или наказан.
- ▶ Компенсацията се изплаща от държавата, на чиято територия е извършено престъплението, на гражданите, страни по Конвенцията или на гражданите на всички държави-членки на Съвета на Европа, които постоянно живеят в държавата, на чиято територия е било извършено престъплението.

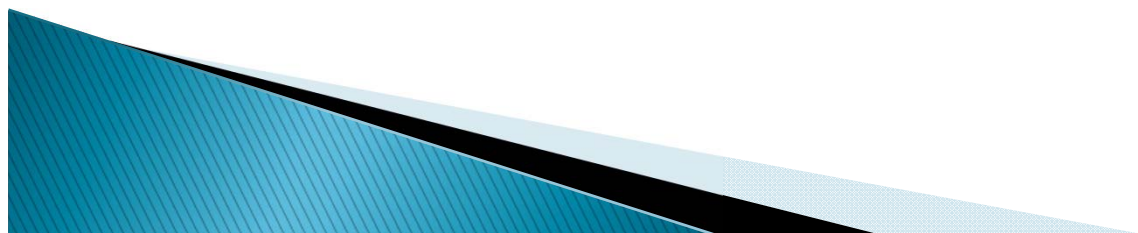
Съветът на Европа и компенсацията

- ▶ Компенсацията обхваща в зависимост от конкретния случай най-малко следните елементи на понесени вреди:
- ▶ загуба на доходи,
- ▶ медицински разходи и разходи за болничен престой,
- ▶ разходи за погребение,
- ▶ за лицата, които са били материално зависими от пострадалия - загуба на издръжка.

Съветът на Европа и компенсацията

- ▶ Може да се установи при нужда за цялата компенсация или за отделни елементи от нея, горен и долен праг, съответно над и под който да не се изплаща компенсация.
- ▶ Компенсацията може да се намали по размер или да се откаже с оглед на финансовото състояние на кандидата.
- ▶ Компенсацията може да се намали по размер или да се откаже поради поведението на пострадали или кандидата преди, по време или след престъплението или във връзка с причинената вреда или смърт.

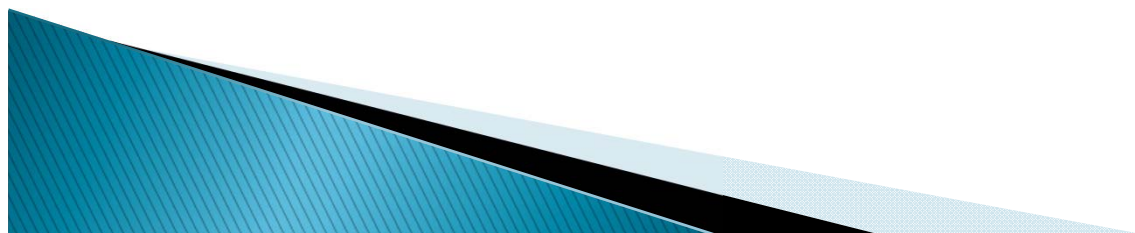
Съветът на Европа и компенсацията

- ▶ Компенсацията може също да се намали по размер или откаже поради участие на пострадалия или кандидата в организирана престъпна група или организация, която извършва насилствени престъпления.
- ▶ Компенсацията може също така да се намали по размер или откаже, в случай че пълна или частична компенсация би противоречала на същността на правосъдието или на общественения ред.

Съветът на Европа и компенсацията

- ▶ За да се предотврати двойно обезщетяване, държавата или компетентният орган може да приспадне от предоставената компенсация или да изиска обратно от обезщетеното лице всяка сума, получена от извършителя във връзка с понесената вреда, от социално осигуряване, застраховка или от друг източник.
- ▶ Държавите се задължават да предприемат необходимите мерки, за да се предостави на потенциалните кандидати информация за режима на компенсиране.
- ▶ Уредено е и международното сътрудничество по темата.

Съветът на Европа и компенсацията

- ▶ Следва да се посочи и Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие от 2011 г. (Истанбулска конвенция), която, за съжаление, остана нератифицирана от България.
- ▶ В нейния чл. 30 изрично се сочи, че на лицата, получили тежка телесна повреда или увреждане на здравословното състояние, се отпуска подходящо държавно обезщетение, доколкото вредата не е покрита от други източници като извършителя, застраховка или здравни и социални фондове в разумни срокове.
- ▶ Репариране и компенсация се прилагат и при условията на домашно насилие и фактическо съжителство.

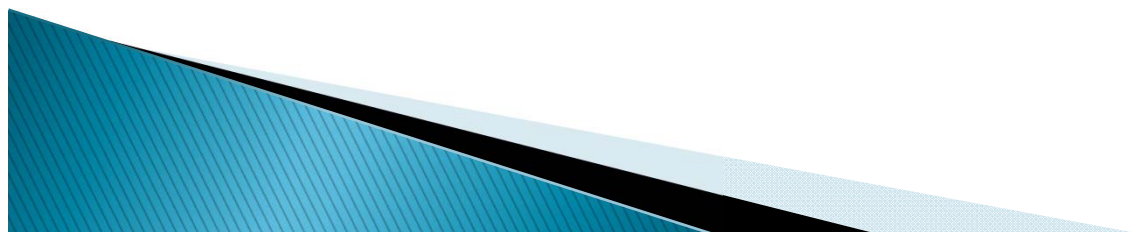
ЕС и компенсацията

- ▶ Междувременно, през последните години в ЕС бяха предприети мерки за установяване на минимални стандарти за защита на пострадалите от престъпления, най-вече по отношение на правото им на достъп до правосъдие.
- ▶ Значителен прогрес бе направен и по отношение признаване правото им на компенсация.
- ▶ В един от първите актове – Рамково решение 2001/220 ПВР на Съвета на ЕС от 15 март 2001г. за правното положение на жертвите на престъпления в наказателното производство – държавите се насърчават да вземат мерки, гарантиращи, че жертвите на престъпления могат да се ползват от решение, постановено в разумен срок, като част от наказателното производство, относно обезщетението, дължимо от извършителя, освен когато по някои дела националното право предвижда присъждането на обезщетение по друг начин.

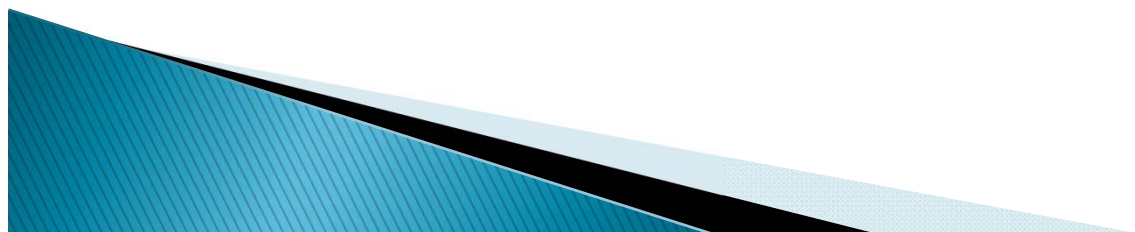
ЕС и компенсацията

- ▶ По-далеч отива Директива 2004/80/ЕО относно компенсацията на жертвите на престъпления.
- ▶ Жертвите на престъпления в ЕС трябва да имат право на справедлива компенсация за вредите, които са претърпели, независимо на кое място в Европейската общност е извършено престъплението.
- ▶ Изрично се изисква от страните-членки на ЕС да създадат държавни компенсационни схеми/режими за жертвите на насилствени умишлени престъпления, които да гарантират справедлива и подходяща компенсация за жертвите, тъй като често те не успяват да получат обезщетение от извършителя, било защото той не разполага с необходимите средства да изпълни съдебното решение за обезщетяване, било защото не може да бъде идентифициран и преследван.

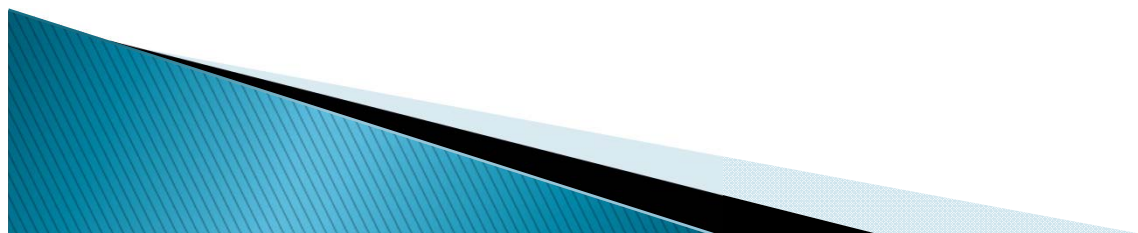
ЕС и компенсацията

- ▶ Установява се право за предявяване на искане в държавата по пребиваване, когато престъплението е извършено в държава, различна от тази, в която жертвата пребивава.
- ▶ Документът включва механизъм за сътрудничество между органите на държавите–членки за улесняване на молбите за компенсация, позволяващ жертвата да се обърне към орган в държавата по местопребиваване, и да намали практическите и езиковите трудности, които могат да възникнат при трансграничните случаи.
- ▶ Компенсацията се изплаща от компетентния орган на държавата–членка, на чиято територия е било извършено престъплението.

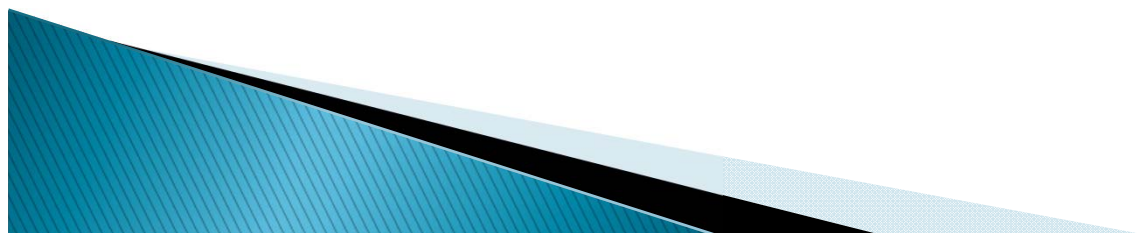
ЕС и компенсацията

- ▶ За целта държавите–членки създават или определят една или повече инстанции или органи – „органи за помощ” и “органи, вземащи решение”.
- ▶ Държавите–членки полагат усилия да ограничат до минимум административните формалности при подаване на искане за компенсация.
- ▶ Предвижда се осигуряване на достъп до информация и помощ при кандидатстването.

ЕС и компенсацията

- ▶ Съдържат се редица разпоредби от технологичен характер относно:
- ▶ придвижване на молбите по най-бързия начин
- ▶ използване на типови формуляри
- ▶ искания за допълнителна информация
- ▶ изслушване на кандидата или свидетел/експерт
- ▶ език на комуникацията и др.

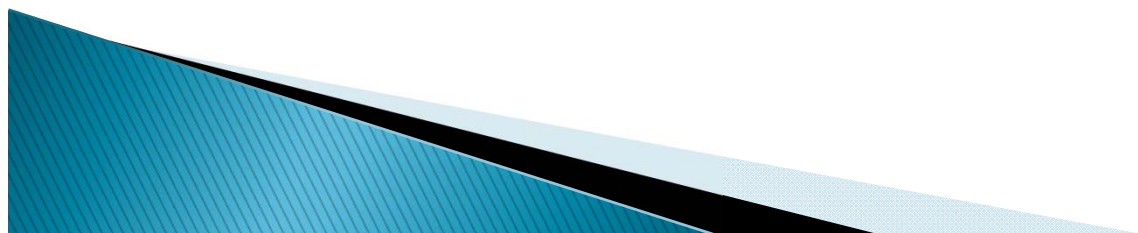
ЕС и компенсацията

- ▶ Разпоредбите за достъп до компенсация в презграничните случаи се прилагат въз основа на действащите в държавите–членки режими за компенсиране на жертвите на умишлени тежки престъпления, извършени на тяхна територия.
- ▶ Всички държави–членки гарантират, че техните национални разпоредби предвиждат режими за справедлива и подходяща компенсация.

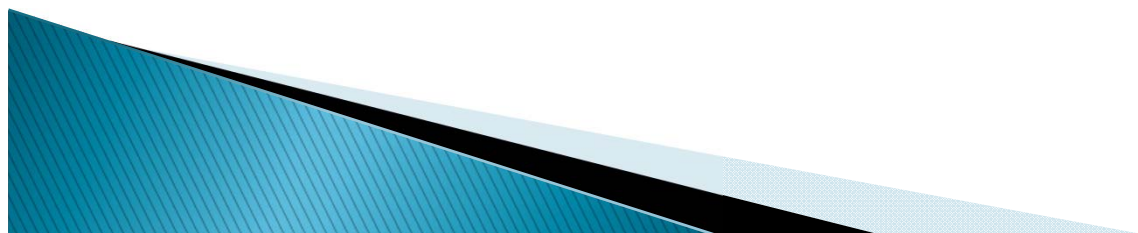
ЕС и компенсацията

- ▶ Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2012г. за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления (Директива за жертвите).
- ▶ Урежда право на жертвите на получаване на информация от първия контакт с компетентния орган относно реда и условията за обезщетение.

ЕС и компенсацията

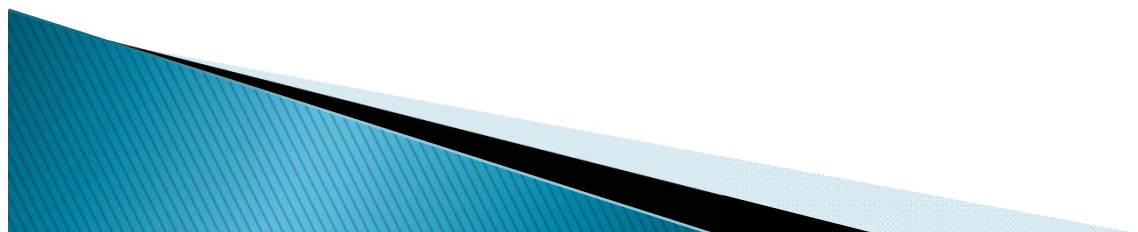
- ▶ Държавите членки гарантират, че в хода на наказателното производство жертвите имат право да получат решение за обезщетение от извършителя на престъплението в рамките на разумен срок, освен ако в националното право не се предвижда това решение да бъде постановено в друго производство.
- ▶ Държавите членки поощряват мерките, с които извършителите на престъпление се насърчават да обезщетят адекватно жертвите.

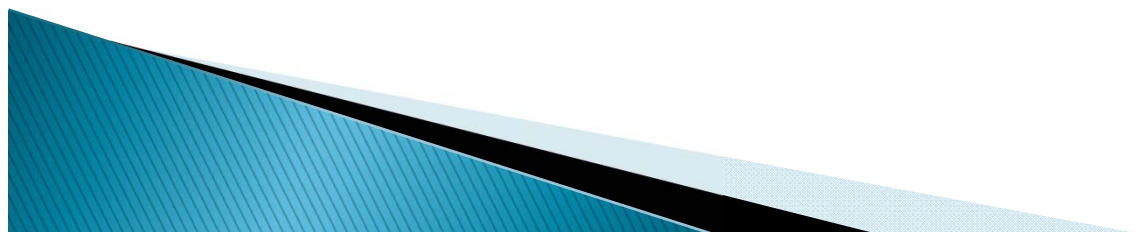
ЕС и компенсацията

- ▶ Директива 2011/36 /ЕС за превенцията и борбата с трафика на хора.
- ▶ Изисква от държавите-членки да правят необходимото жертвите на трафик на хора да имат достъп до съществуващите режими за компенсирание на жертвите на насилствени умишлени престъпления.
- ▶ Предвижда правни консултации и процесуално представителство да бъдат предоставени и от компетентните органи за целите на предявяването на искове за компенсация от държавата.

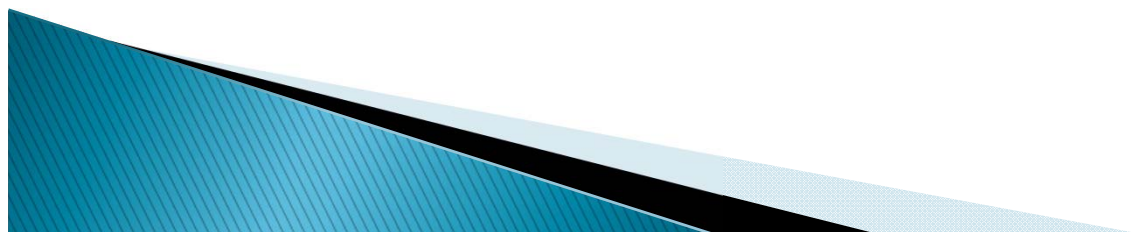
България и компенсацията

- ▶ Държавите от ЕС в преобладаващата им част са въвели разпоредбите на тези актове във вътрешното си право и са приели специални закони, съобразявайки се с националните традиции.
- ▶ С оглед присъединяването на България към Съюза необходимо бе националното ни законодателство, свързано с тази тема, да бъде приведено в съответствие с европейските изисквания.
- ▶ Освен това, Република България е страна по редица международни актове, които също предвиждат съществуването на специално законодателство за подпомагане и компенсация на пострадалите от престъпления, а и развитието на доктрината и практиката налагаха това.

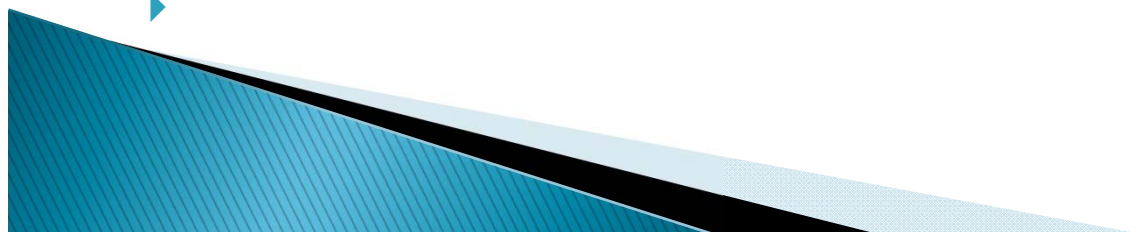
ЗПФКПП

- ▶ Подпомагането и финансовата компенсация на жертвите от страна на държавата според българското законодателство са изцяло извън полето на основния процесуален закон – Наказателно–процесуалния кодекс, който урежда преди всичко взаимоотношенията на пострадалите с държавата във връзка с наказателното производство.
- ▶ Централен, макар и не единствен акт в това отношение е Законът за подпомагане и финансова компенсация на пострадалите от престъпления (ЗПФКПП), в сила от 2007г., който предвиди информиране и различни форми на подкрепа, медицинска, правна, психологическа и практическа помощ от специализирани служби/организации, преди и по време на наказателното производство, както и в рамките на подходящ срок след приключването му.

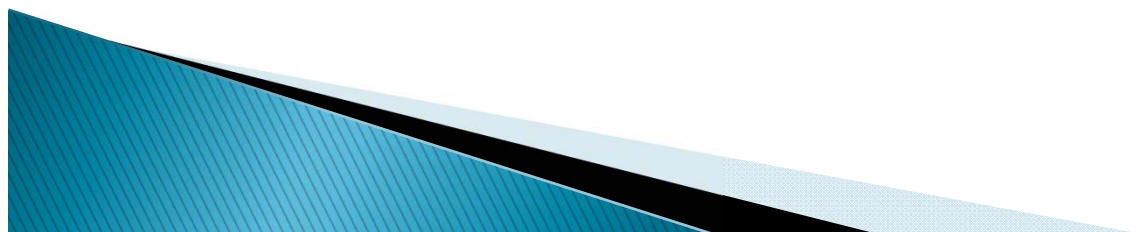
ЗПКПП

- ▶ Със закона за пръв път у нас се установи правният институт на компенсацията.
- ▶ С него бе предвидено, като проява на хуманно отношение на държавата към пострадалите от определени тежки престъпления, компенсирането им за непосредствено претърпени вреди.
- ▶ В обхвата на закона са пострадали от престъпления български граждани или граждани на държави – членки на Европейския съюз.
- ▶ При условията и по реда на този закон подпомагане и финансова компенсация могат да получат и чужди граждани в случаите, предвидени в международен договор, по който Република България е страна.

ЗПФКПП

- ▶ ЗПФКПП, след последните промени с оглед транспонирането на Директивата за жертвите, урежда подпомагане на всички пострадали от престъпления от общ характер (чл. 3, ал. 1, ЗПФКПП) и финансова компенсация на сравнително ограничен кръг от пострадали от престъпления, за които законодателят е преценил, че са с извънредно висока степен на обществена опасност – тероризъм; умишлено убийство; опит за убийство; умишлена тежка телесна повреда; блудство; изнасилване; трафик на хора; престъпления, извършени по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група; други тежки умишлени престъпления, от които като съставомерни последици са настъпили смърт или тежка телесна повреда /чл. 3, ал. 3/.

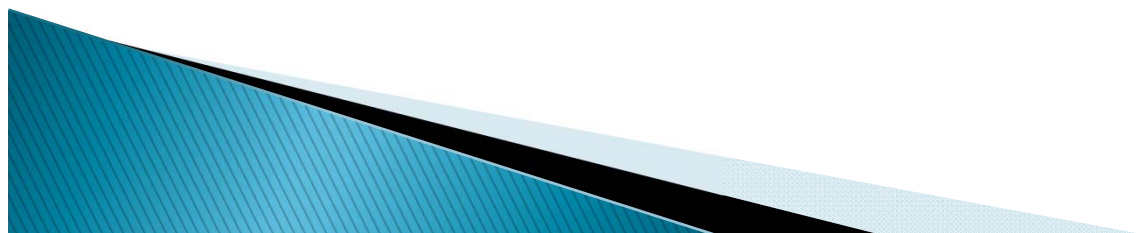
ЗПКПП

- ▶ Когато пострадалият е починал в резултат на престъплението, правото на подпомагане и финансова компенсация преминава върху неговите наследници или върху лицето, с което се е намирал във фактическо съжителство – чл.3, ал. 2.
- ▶ Пострадалите от престъпления имат право на еднократна финансова компенсация при условията и по реда на закона.

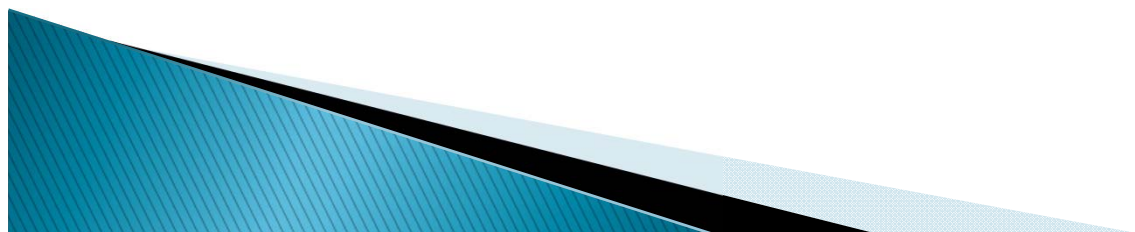
ЗПКПП

- ▶ Финансовата компенсация се предоставя след влизане в сила на:
- ▶ 1.осъдителната присъда, включително в случаите, когато делото е било разгледано в отсъствие на подсъдимия;
- ▶ 2.(ново – след транспонирането на Директивата за жертвите) споразумението за решаване на делото в досъдебното производство;

ЗПКПП

- ▶ 3. прокурорския или съдебния акт, с който наказателното производство е било прекратено, с изключение на случаите, когато прекратяването е на основание чл. 24, ал. 1, т. 1, 7, 8а и 9 от Наказателно-процесуалния кодекс/деянието не е извършено или не съставлява престъпление, липсва тъжба от пострадалия до прокурора и др./
- ▶ 4. прокурорския или съдебния акт, с който наказателното производство е било спряно поради неразкриване на извършителя на престъплението.

ЗПФКПП

- ▶ Компенсацията *de lege lata* се изразява в предоставяне от държавата на парична сума, като максималният ѝ размер за съответните лица не може да надвишава 10 000 лв.
- ▶ Когато финансовата компенсация се предоставя за издръжка на наследници на починалия пострададал, ненавършили 18-годишна възраст, размерът за всяко едно лице е до 10 000 лв. (чл. 13, ЗПФКПП).

ЗПКПП

- ▶ Финансовата компенсация обхваща, заедно или поотделно, имуществените вреди, които са пряка последица от престъплението и се изразяват във:
  - ▶ 1. разходи за лечение, с изключение на разходите, които се поемат от бюджета на Националната здравноосигурителна каса;
  - ▶ 2. пропуснати доходи;
  - ▶ 3. разходи по плащане на съдебни и деловодни разноски;
  - ▶ 4. пропуснати средства за издръжка;
  - ▶ 5. разходи по погребение;
  - ▶ 6. други имуществени вреди –чл. 14

ЗПФКПП

- ▶ Всички имуществени вреди следва да бъдат доказани от пострадалите чрез документи, удостоверяващи направените разходи.
- ▶ Създаден бе и специален орган, който да администрира исканията за компенсация – Национален съвет за подпомагане и компенсация на пострадали от престъпления.
- ▶ През 2016 г. бе приет и Правилник за приложението на ЗПФКПП, който предвиди детайлен регламент по отношение изплащането на финансовата компенсация.
- ▶ www.compensation.bg

ЗПКПП

- ▶ Финансова компенсация не се предоставя, когато:
- ▶ 1. пострадалият е бил осъден за престъпление по чл. 3, ал. 3 през последните 5 години преди подаване на молбата за финансова компенсация;
- ▶ 2. деянието е било извършено в състояние на силно раздразнение, което е предизвикано от пострадалия с противозаконно действие, от което са настъпили или е било възможно да настъпят тежки последици за виновния или за негови близки

ЗПКПП

- ▶ 3. деянието е извършено при превишаване пределите на неизбежната отбрана;
- ▶ 4. пострадалият е получил обезщетение по друг начин;
- ▶ 5. пострадалият не е уведомил компетентните органи за извършване на престъплението, освен ако по уважителни причини не е могъл да направи това.
- ▶ Когато пострадалият е допринесъл за настъпването на престъпния резултат, това води до намаляване на финансовата компенсация, която би получил.

ЗПКПП

- ▶ Действително, министърът на правосъдието незабавно след изплащането на компенсация предявява регресен иск за възстановяване на изплатената парична сума срещу извършителя на престъплението или неговите наследници, които са основно отговорни за това, а държавата има субсидиарна роля.
- ▶ Но подкрепата на държавата остава дори и в случаите, когато извършителят не е разкрит или не може да бъде преследван или наказан.
- ▶ И тогава помощта за медицински разходи, погребения и т.н. макар и прекалено базисна, се явява особено ценна.

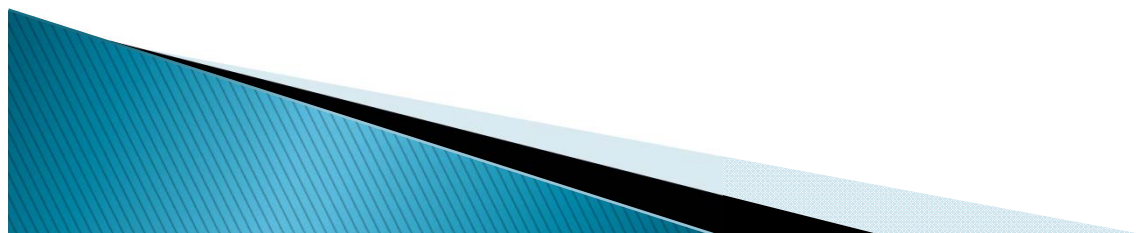
ЗПФКПП

- ▶ Новият чл. 6а от ЗПФКПП установява задължение за дипломатическите и консулски представителства на Република България, акредитирани в държавите-членки на Европейския съюз, да информират българските граждани, пострадали от престъпления на територията на съответната държава-членка, за компетентните органи в държавата, към които могат да се обърнат относно реда за получаване на подпомагане и финансова компенсация, както и за възможностите за получаване на подпомагане, когато се намират на територията на Република България.

ЗПФКПП

- ▶ Това е така, тъй като законът се прилага, когато престъпленията са извършени на територията на България или извън нейна територия, но пострадалият е български гражданин, и е проекция на изискването на европейските актове за компенсирание, независимо на кое място в Европейската общност е извършено престъплението.

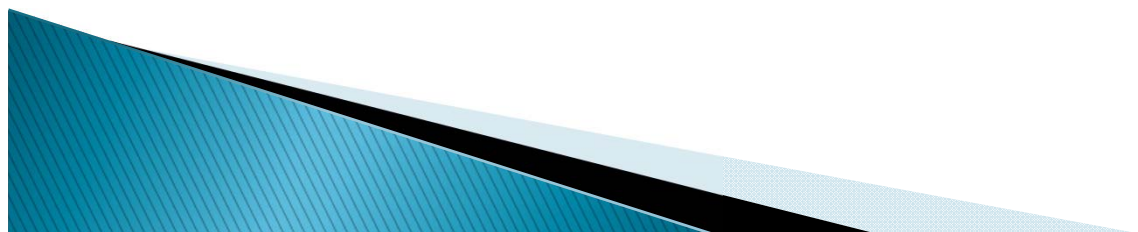

ЗПКПП

- ▶ Образец на молбата за финансова компенсация се предоставя на пострадалите от Националния съвет, областните управители или от органите и организациите за подкрепа на пострадали по чл. 6, ал. 1. Молбата за финансова компенсация трябва да съдържа определени реквизити:
    - ▶ 1. трите имена на пострадалия, неговото гражданство, дата и място на раждане, постоянен и настоящ адрес;
    - ▶ 2. дата, място и обстоятелства на извършване на престъплението и на уведомяването за него;
    - ▶ 3. основания за получаване на финансова компенсация.
-

ЗПКПП

- ▶ Молбата за финансова компенсация се подава до Националния съвет в **едногодишен срок** от влизането в сила на акта по чл. 12, ал. 2. Молбата може да се подаде и чрез организация за подкрепа на пострадали или чрез областния управител по настоящ адрес на пострадалия – чл. 18, ал.3
- ▶ Когато молбата е подадена чрез областния управител, тя се изпраща на Националния съвет в **7-дневен срок** от получаването ѝ заедно с образуваната преписка.
- ▶ Когато молбата е подадена чрез организация за подкрепа на пострадали, тя се изпраща на Националния съвет в **7-дневен срок** от получаването ѝ.

ЗФКПП

- ▶ Когато молбата за финансова компенсация не е подадена в срока по ал. 3, пострадалият или лицата по чл. 3, ал. 2 представят писмена декларация за причините и обстоятелствата за неспазването на срока.
- ▶ Националният съвет допуска или отказва разглеждане на молбата, за което се мотивира.
- ▶ Към молбата се прилагат заверени копия на документите, които удостоверяват посочените в нея данни, включително декларация по образец от пострадалия или от лицата по чл. 3, ал. 2, за обстоятелството по чл. 15, ал. 1, т. 4 – получаване на обезщетение по друг начин.

ЗПФКПП

- ▶ Когато пострадалият е гражданин на друга държава – членка на Европейския съюз, за установяване на основанието по чл. 15, ал. 1, т. 1 /предходно осъждане/ Националният съвет може да поиска съдействие от компетентните органи на държавата членка, чийто гражданин е пострадалият.
- ▶ Националният съвет предоставя на пострадалия, на областния управител и на организацията за подкрепа на пострадали, когато молбата е постъпила чрез тях, информация за лице за контакт в Министерството на правосъдието, документ за получаването на молбата и срока за произнасяне по нея.

ЗПКПП

- ▶ Български гражданин, който е пострадал от престъпление, извършено в друга държава – членка на Европейския съюз, може да подаде молба за финансова компенсация до компетентния орган на другата държава членка чрез Националния съвет.
- ▶ Националният съвет изпраща молбата на компетентния орган на другата държава членка заедно с формуляр за предаването ѝ.

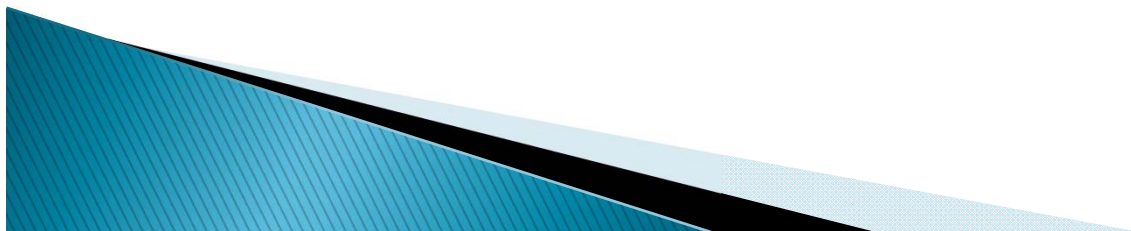
Национален съвет за подпомагане и компенсация на пострадали от престъпления

- ▶ Националният съвет се състои от постоянни членове: съдия от Върховния касационен съд, определен от неговия председател; прокурор от Върховната касационна прокуратура, определен от главния прокурор; по един служител от Министерството на вътрешните работи, Министерството на здравеопазването, Министерството на труда и социалната политика, Министерството на финансите, Министерството на правосъдието и Министерството на външните работи, определени от съответните министри; по един представител на Държавната агенция за закрила на детето, Националната комисия за борба с трафика на хора, Висшия адвокатски съвет и на Асоциацията на организациите за подкрепа на пострадали от престъпления. Представителят на асоциацията се избира на общо събрание на тези организации – чл. 20, ал. 2.

Национален съвет за подпомагане и компенсация на пострадали от престъпления

- ▶ Определят се и резервни членове, които заместват постоянните членове при тяхно отсъствие.
- ▶ Председател на Националния съвет е министърът на правосъдието или оправомощен от него заместник–министър.
- ▶ Дейността на Националния съвет се осигурява технически от служители от администрацията на Министерството на правосъдието.

Националният съвет:

- ▶ 1. Отговаря за изплащането на финансовите компенсации;
- ▶ 2. изготвя образец на молбата за финансова компенсация на български, английски, френски и немски език, списък на документите, които са необходими за разглеждането ѝ, образци на формуляра и на протокола по чл. 6а, ал. 2 и 3, на декларацията по чл. 18, ал. 7, както и формулярите по чл. 19, ал. 2 и чл. 24, ал. 8, и ги предлага за утвърждаване на министъра на правосъдието;

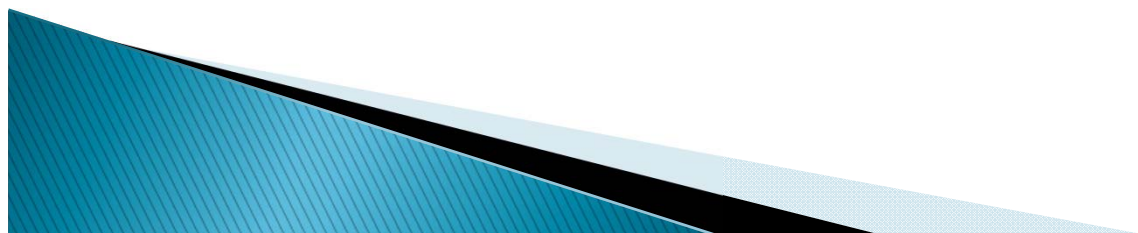
Националният съвет:

- ▶ 3. разработва политиката, планирането и представянето на законодателни и практически инициативи в областта на подпомагането на пострадалите от престъпления;
- ▶ 4. координира дейността на органите и организациите по чл. 6, ал. 1 във връзка с изпълнението на закона;
- ▶ 5. оказва съдействие на български граждани, пострадали от престъпления на територията на друга държава – членка на Европейския съюз, при попълване на молбите за финансова компенсация и ги изпраща на компетентния орган на другата държава членка;

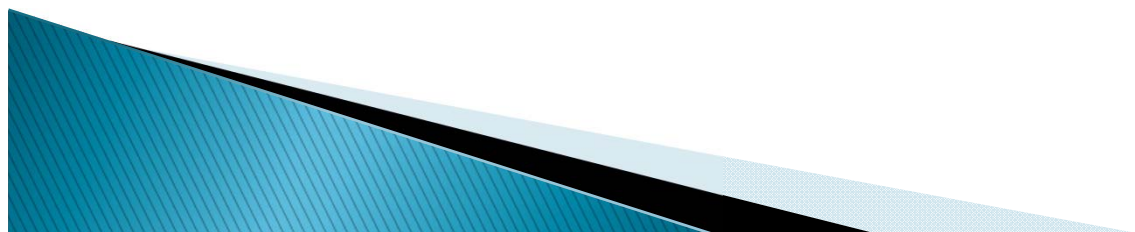
Националният съвет:

- ▶ 6. възлага провеждането на виктимологични изследвания и осъществява съгласуването на други изследователски програми в областта на подпомагането на пострадалите от престъпления;
- ▶ 7. провежда и координира информационната дейност по чл. 6 и 7;
- ▶ 8. организира и провежда подготовката и обучението на кадри в областта на подпомагането на пострадалите от престъпления;

Националният съвет:

- ▶ 9. осъществява международното сътрудничество в областта на подпомагането на пострадалите от престъпления;
- ▶ 10. ежегодно представя пред министъра на правосъдието доклад за предприетите действия за подпомагане и финансова компенсация на пострадалите от престъпления;
- ▶ 11. най-малко веднъж на три месеца се отчита пред министъра на правосъдието за изразходваните средства във връзка с подпомагането и финансовата компенсация на пострадалите от престъпления.

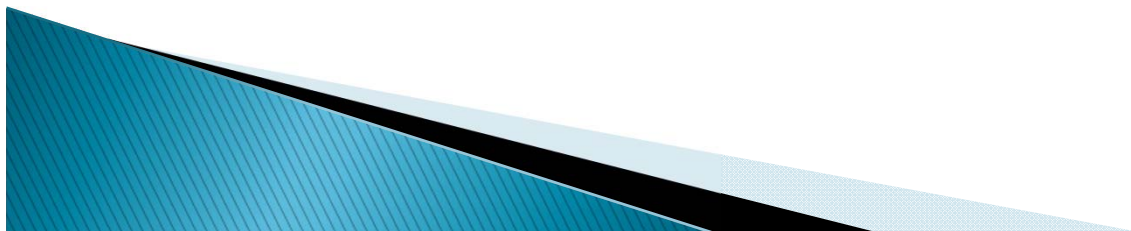
Националният съвет:

- ▶ Националният съвет заседава веднъж месечно.
- ▶ Заседанията на Националния съвет се свикват и ръководят от неговия председател. При отсъствие на председателя за всеки конкретен случай се определя член на съвета, който да изпълнява функциите на председател.
- ▶ Членовете на Националния съвет се уведомяват най-малко три дни преди датата на провеждане на редовните заседания.
- ▶ Заседанията на Националния съвет са редовно проведени, ако в тях участват най-малко две трети от членовете му. При липса на кворум председателят насрочва ново заседание не по-късно от три дни.

Молби за компенсация

- ▶ Молбите за предоставяне на финансова компенсация се разглеждат в едномесечен срок от датата на постъпването им. При необходимост този срок може да бъде удължаван до три месеца.
- ▶ Националният съвет приема решенията си с обикновено мнозинство от присъстващите.
- ▶ Те се оформят писмено в деня на провеждане на заседанието.

Решение за компенсация

- ▶ Решението за предоставяне на финансова компенсация съдържа:
- ▶ 1. трите имена, единния граждански номер, гражданството и постоянния и настоящия адрес на лицето, на което се предоставя финансова компенсация;
- ▶ 2. правната квалификация, времето и мястото на извършване на престъплението, от което е пострадало лицето;
- ▶ 3. вредите, за които се предоставя финансовата компенсация, и размера ѝ.

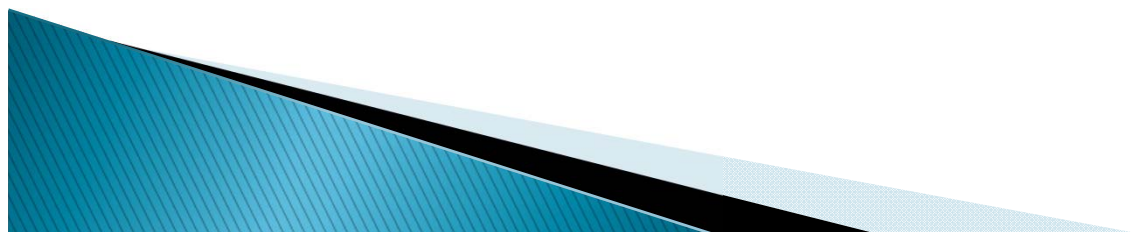
Решение за компенсация

- ▶ Решението за отказ за предоставяне на финансовата компенсация съдържа данните по ал. 3, т. 1 и 2 и се мотивира.
- ▶ Решенията не подлежат на обжалване.
- ▶ Препис от решението се изпраща незабавно на пострадалия и на областния управител или на организацията за подкрепа на пострадали, когато молбата за финансова компенсация е постъпила чрез тях.

Решение за компенсация

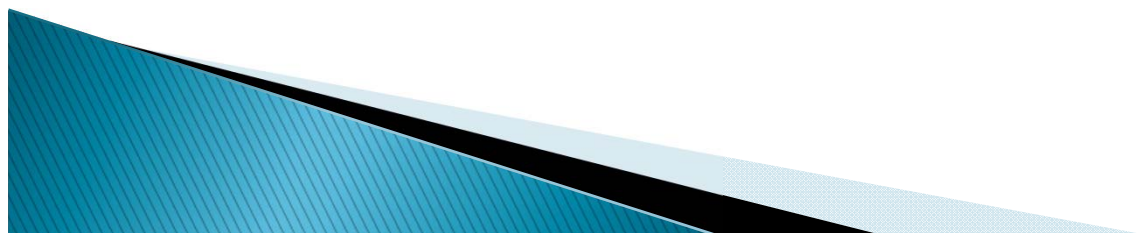
- ▶ В случаите на чл. 12, ал. 2, т. 4 препис от решението на Националния съвет се изпраща на органа, който е постановил акта за спиране на наказателното производство, с указание за прилагането му към делото.
- ▶ Когато молбата за финансова компенсация е постъпила чрез компетентен орган на друга държава – членка на Европейския съюз, Националният съвет изпраща на този орган препис от решението си заедно с формуляр за предаването му.

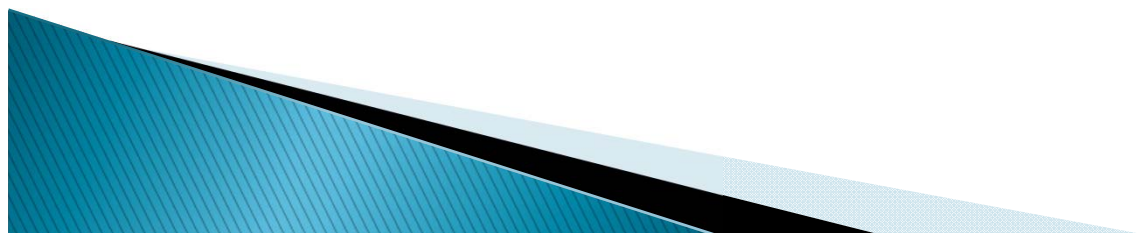
Изпълнение

- ▶ Средствата за изпълнение на закона се осигуряват по бюджета на Министерството на правосъдието, като се планират по реда и в сроковете на процедурата за изготвяне на държавния бюджет за всяка година.
- ▶ Средствата, получени по предявените регресни искове по чл. 16, постъпват по бюджета на Министерството на правосъдието.
- ▶ Органите на държавната и местната власт, длъжностните лица, юридическите лица и гражданите са длъжни да оказват съдействие на Националния съвет при изпълнение на неговите функции.

Правилник за прилагане на ЗФКПП

- ▶ Урежда детайлно:
- ▶ 1. организацията на дейността на Националния съвет за подпомагане и компенсация на пострадали от престъпления
- ▶ 2. правомощията и организацията на дейността на Експертната комисия към Националния съвет

Правилник за прилагане на ЗПФКПП

- ▶ 3. редът за установяване на имуществените вреди и изплащането на финансовите компенсации
- ▶ 4. условията и редът за финансирането на безплатната психологическа консултация и помощ по чл. 9, както и помощта по чл. 11, ал. 3 /осигуряване на подслон за лица в риск/
- ▶ 5. отчетността и контролът върху дейността на организациите за подкрепа на пострадали

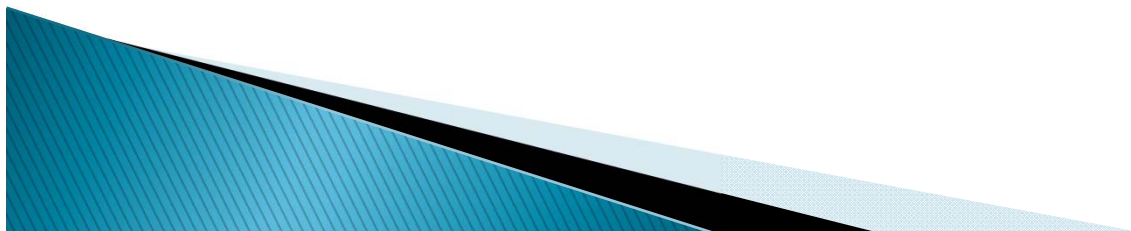
Анализ

- ▶ Следва да се признае, че идеята на ЗПФКПП като цяло е добра, но далеч не съвършена.
- ▶ Казуистичното изброяване на престъпленията, за които се предоставя компенсация, крие риск извън обхвата на закона и респективно грижата на държавата да останат някои тежки престъпления, което е в противоречие с посочената конвенция на Съвета на Европа и Директивата за компенсацията, изискващи общ режим за компенсирание на жертвите на всички умишлени насилствени престъпления, извършени на територията на съответната държава.
- ▶ В този смисъл е и заключението на Генералния адвокат Y. Bot от 2016г. по дело C-601/14 на Европейската комисия срещу Италия.

Анализ

- ▶ Действително, с изменение на закона през 2016 г. бе премахната долната и вдигната горната граница на размера на компенсацията на 10 000 лв. (преди 5000 лв.).
- ▶ Но тази промяна не може да се приеме за достатъчна.
- ▶ Вярно е, че размерът на компенсацията е обусловен и от финансовите възможности на държавата, но на практика се оказват твърде големи разликите, особено в сравнение с други страни, още повече, че те понякога касаят "цената" на човешкия живот.

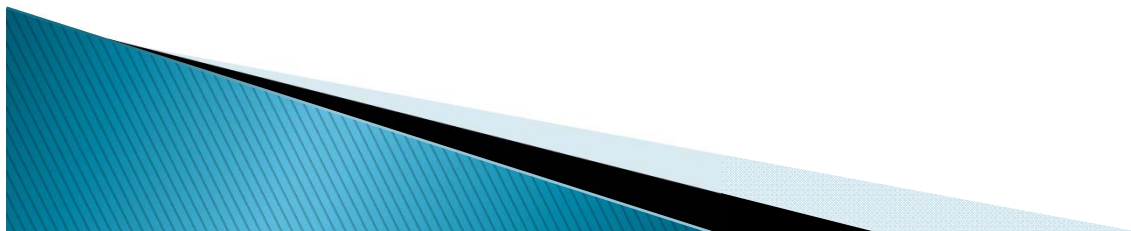
Анализ

- ▶ Мащабно европейско проучване сочи, че съществуват огромни диспропорции в сумите, плащани в различните държави-членки – понякога от незначителни суми, дори едно символично евро, до десетки милиони.
- ▶ Това поставя европейските граждани, в т. ч. и българските, в положение на неравенство.
- ▶ Изследването е проведено през 2018 г. от European Network of Victims' Rights – <https://envr.eu/>

Анализ

- ▶ Предвижданата компенсация е стриктно лимитирана – както по размер, така и по видове покрити разходи.
- ▶ В актуалната уредба не са обхванати междинни или спешни разходи, които пострадалите могат да направят в резултат от претърпяната виктимизация, а така също и разноси по административната процедура за получаване на компенсация.
- ▶ По правило сумата е недостатъчна за покриване на базисни нужди, да не говорим за пълно възстановяване на жертвата.

Анализ

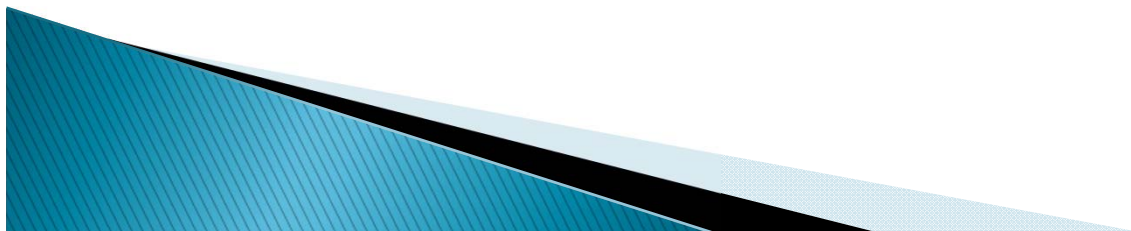
- ▶ Всичко това отразява едно твърде ранно разбиране на последиците от виктимизацията, а те имат по-широки импликации и касаят не само непосредствено пострадалите лица, а и членовете на семействата им.
- ▶ Ето защо е нужна по-широка дефиниция, компенсацията да бъде средство за финансова сигурност, гарантираща терапевтична и друга подкрепа – пред съда, например, за жертвите и близките им, и признание, че тяхната болка е зачетена.

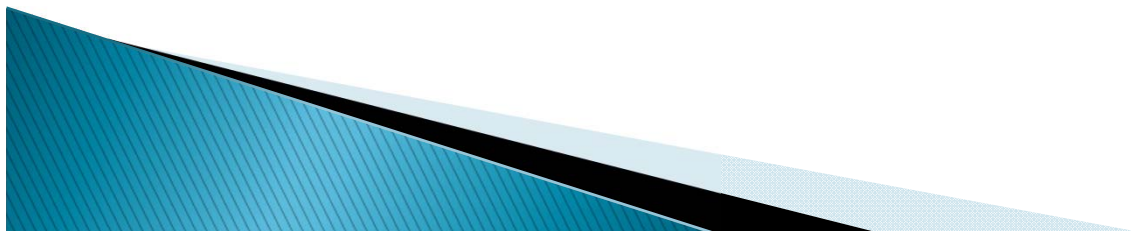
Анализ

- ▶ И макар, че някои жертви считат, че никаква парична компенсация не може да възстанови статуквото им отпреди престъплението – физическо, психическо, емоционално и т.н., все пак предложението има смисъл, още повече, ако бъдат добавени и неимуществените вреди (скръб, болка, обида, засегнато самочувствие, стигма, загуба на доверие в отношенията, изолация, загуба на социална, физическа и психологическа автономия и т.н.).

Анализ

- ▶ Допълнително, следва по по-съвременна методика да се отчита негативното въздействие върху способността за упражняване на труд, загубата на свобода, на възможности, както и емоционалното и психическото въздействие върху членовете на семейството.
- ▶ Не на последно място, уместно е да се добавят и психологическите вреди, свързани с дълготрайно лечение, психотерапия, откраднатата и увредената собственост, каквито примери съществуват в някои държави.

Анализ

- ▶ Може да се мисли дали да не се включат в обхвата на закона и граждани на трети страни, което в условията на движение на хора и интензивни миграционни процеси може да се окаже удачен израз на хуманност.

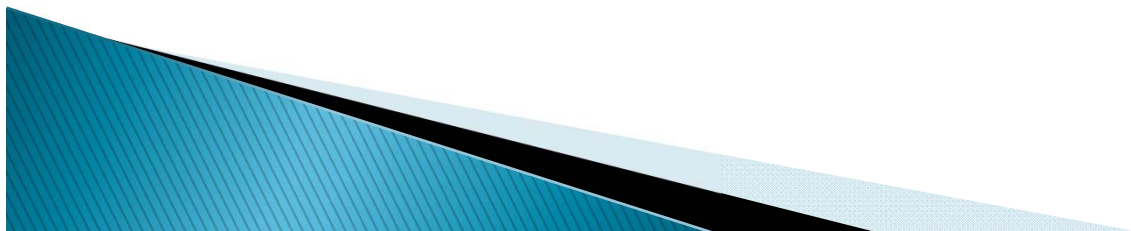
Анализ

- ▶ В повечето европейски страни, България в това число, компенсацията от държавата е последната възможност.
- ▶ Законът предвижда, че еднократната финансова компенсация се изплаща едва когато възможностите за обезщетяване от извършителя са изчерпани (той не е идентифициран или не е в състояние да ги заплати), разходите не са поети от бюджета на Националната здравноосигурителна каса, а макар и не изрично посочено, тук може с основание да се причисли и отчитането на обезщетенията от застраховки (който въпрос заслужава специално проучване).

Анализ

- ▶ Това обикновено става твърде късно, след дълги перипетии, при преодоляването на които жертвите са сами.
- ▶ Ето защо разумно и оправдано е компенсирането на жертвите от държавата да бъде не в отдалечен период след страданието, а авансово, в кратък срок след престъплението, непосредствено след съобщаването за деяние от кръга на тези, за които се изплаща компенсация и инициране на наказателно производство.

Анализ

- ▶ Тогава то е най-необходимо, жертвите се чувстват най-уязвими и безпомощни, имат силна нужда от подкрепа и увереност, че към тях се подхожда сериозно, че те са защитени, а и тогава те извършват спешни значителни разходи.
- ▶ Затова не е еретична тезата държавата и нейните специализирани институции да бъдат хронологически първи по отношение и на компенсацията, което съществено би намалило тежестта върху жертвата.
- ▶ Възможни са и смесени варианти – с активно включване на неправителствени организации на предна линия.

Анализ

- ▶ По-големият проблем от несъвършената уредба обаче е имплементацията на ЗПФКПП.
  - ▶ Практиката по приложението му вече повече от 10 години остава твърде ограничена.
  - ▶ Институтът на компенсацията все още не е достатъчно популярен, не са много молбите.
  - ▶ Броят и размерът на присъжданите компенсации също е доста ограничен.
  - ▶ Не е налице прозрачност при вземането на решения за компенсация. Процедурата е административна, закрыта.
-

Анализ

- ▶ Това поставя под сериозно съмнение въпроса доколко финансовата компенсация, във вида и размера, в който се определя, може наистина да изпълни своето предназначение и дали усилията и разходите за получаването ѝ са оправдани или по-скоро контрапродуктивни.

Анализ

- ▶ Пред жертвите на престъпления в България, решили да поискат компенсация от държавата, има доста предизвикателства – процедурите са дълги, сложни и скъпи, сроковете – ограничаващи, недостатъчен е достъпът до правна помощ.
- ▶ Има немалко откази и поради неокомплектованост на преписките, тъй като гражданите срещат трудности при събиране на всички необходими документи за доказване на понесените вреди.

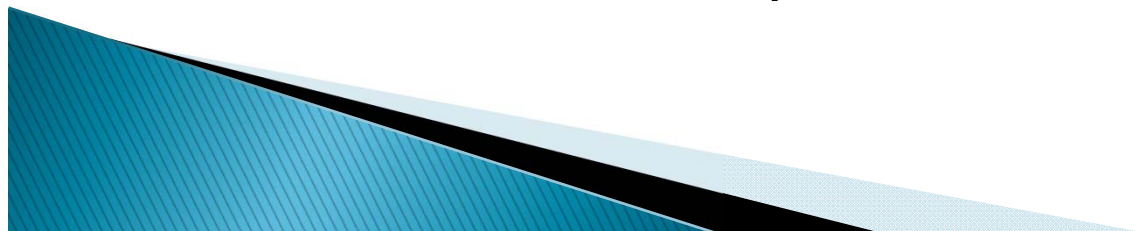
Анализ

- ▶ А компенсацията действително е важна за жертвите не само в практически смисъл – да облекчи финансовата тежест на престъплението, а и защото демонстрира грижата на обществото към пострадалите, цели да им вдъхне увереност и сили.
- ▶ И макар, че е невъзможно да се даде точно количествено изражение на понесените вреди с математически средства, то при анализ на пълния набор от доказателства и индикатори, все пак може да се стигне до сума, разглеждана като "справедливо удовлетворение", но очевидно това не се случва винаги.

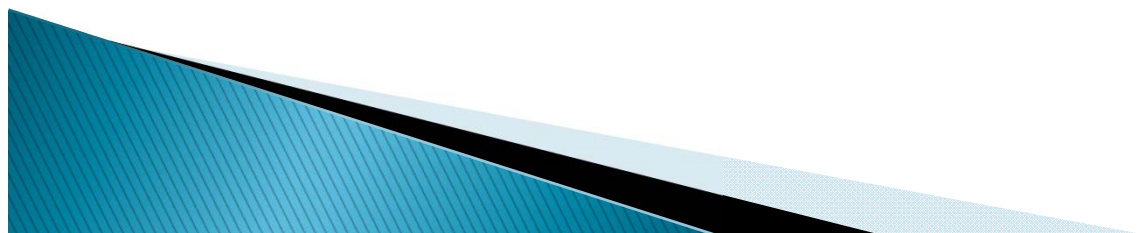
Предложение

- ▶ Един въпрос, на който задължително следва да се обърне внимание, е че вече десетилетия наред българският законодател игнорира възможностите, които имат инструментите на възстановителното правосъдие /ВП/, не го урежда и не дава шанс на българските граждани да се ползват от него.
- ▶ Като алтернативна реакция на престъпността и съвкупност от практики преди всичко в интерес на жертвата, но така също и в интерес на извършителя, обществото и държавата, ВП има потенциал основните страни в престъпния акт да стигнат до споразумение за решаване на конфликта между тях, включително и за обезщетение на вредите, понесени от жертвата.

Предложение

- ▶ Нерядко това обезщетение е дори по-голямо от присъжданото от съдилищата или предоставяната компенсация от държавата.
- ▶ Така значително би се облекчило бремето върху съдебната система и бюджета.
- ▶ Поради това е учудващо и крайно неодобрително бездействието на законодателя по въпроса.

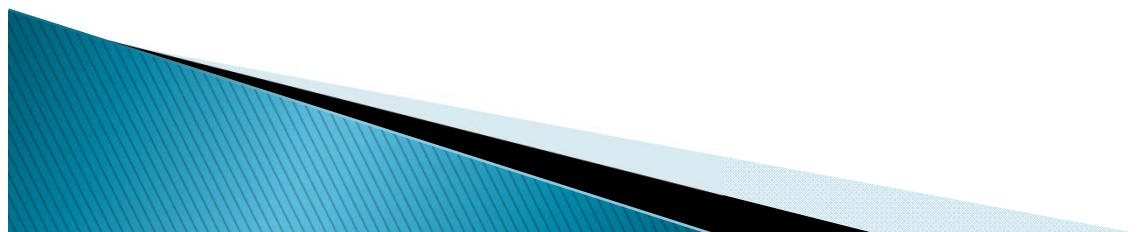
Поглед напред

- ▶ Приетата през 2011 г. от Европейската комисия Пътна карта за правата на жертвите включва като една от основните задачи преглед и ревизия на Директивата за компенсацията.
- ▶ В изпълнение на това през 2017 г. от Председателя на Комисията е възложено изготвянето на доклад на специалния съветник г-жа Жоел Милке, който доклад е публикуван през 2019г. със заглавие "Укрепване на правата на жертвите: от компенсация към репарирание".

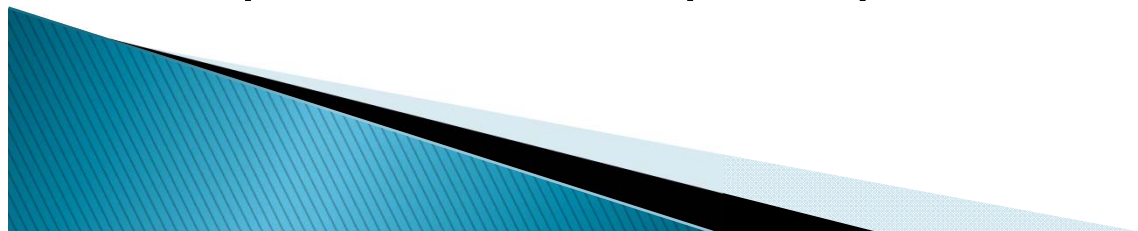
Поглед напред

- ▶ Докладът може да бъде оценен като много сполучлив, макар и доста критичен, анализ на настоящото положение – законодателно и на практика – на жертвите в ЕС, съдържащ в себе си парадигмата на предстоящи необходими промени, основно по отношение на компенсацията.

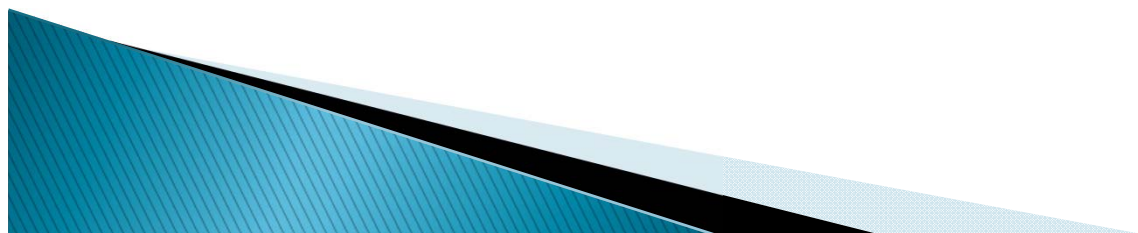
Поглед напред

- ▶ В доклада изрично се посочва, че е възприет холистичен подход към компенсацията, който не се ограничава до нейните чисто материални аспекти или до процедурата по предоставянето ѝ в тесен смисъл.
- ▶ По-скоро са изследвани причините за проблемите, които срещат жертвите, претендиращи компенсация – например трудности при достъпа до правосъдие или компенсационни схеми, свързани с липса на информация, недостатъчна подкрепа, прекалено високи критерии и изисквания за допустимост на молбата им, а също процедурни препятствия – времеви ограничения, скъпи процедури, проблеми от трансгранично естество.

Поглед напред

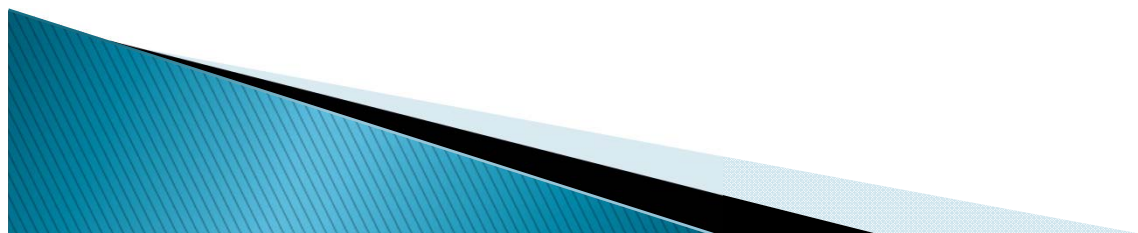
- ▶ На базата на широки проучвания в общоевропейски контекст се стига до изводи, част от които са напълно валидни и за България и бяха вече посочени.
- ▶ Така например, едно от заключенията е, че жертвите могат да претендират и получат компенсация едва в края на много дълъг процес и при доста административни затруднения – обстоятелство, което следва да се промени.

Поглед напред

- ▶ Докладът издига идеята за приемане на обща Европейска стратегия за правата на жертвите, а така също и за минимални правила и стандарти по отношение на компенсацията.
- ▶ Понастоящем твърде много е оставено на дискрецията на отделните държави, а между тях съществуват големи диспропорции – както в законодателните, така и в практическите решения, а и в икономически план.
- ▶ Отделен е въпросът доколко и най-добрите правила се прилагат.

Поглед напред

- ▶ Това поставя жертвите в неравноправно положение и дори в риск от вторична виктимизация.
- ▶ Ето защо се предлага цялостна промяна на парадигмата – от компенсация към пълно репарирание.
- ▶ Вместо само заплащане на по правило недостатъчна сума единствено за имуществените вреди – преминаване към по-широка концепция за възстановяване, признаване, подкрепа и грижа.
- ▶ Справедливото удовлетворение би следвало да включва не само имуществените, но и неимуществените вреди, не само плащане в брой, а и кореспондиращо подпомагане.

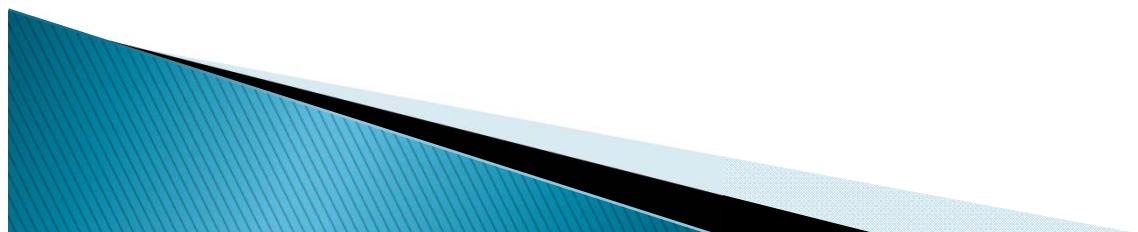
Поглед напред

- ▶ Освен това, необходима е промяна в поредността – държавната компенсация следва да е първа по време, когато помощта е най-нужна на жертвата, и едва след това държавата, а не жертвата, да отправи претенция към извършителя.

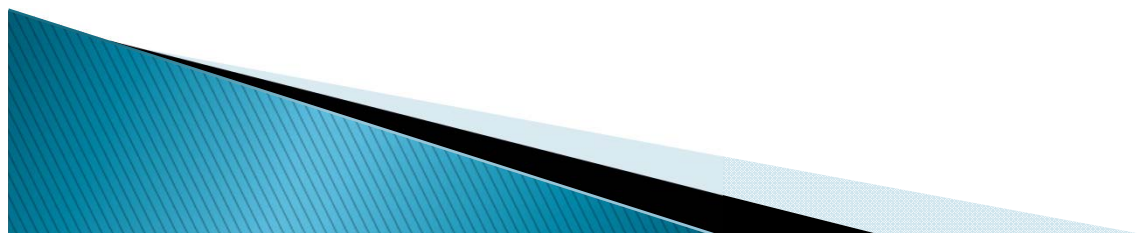
Поглед напред

- ▶ Повечето от изводите и направените 41 препоръки в доклада, макар и някои от тях изглеждащи твърде смели и авангардни, могат да бъдат споделени и подкрепени.
- ▶ Логично е държавите-членки да ги вземат предвид, тъй като те са добре мотивирани и обосновани, и чрез законодателни или практически действия да ги осъществят.
- ▶ Това би преодоляло съществуващата бездна между добрите намерения, актуалната им регулация и практическата имплементация, и без съмнение би било полезно за жертвите и ефективната им компенсация.

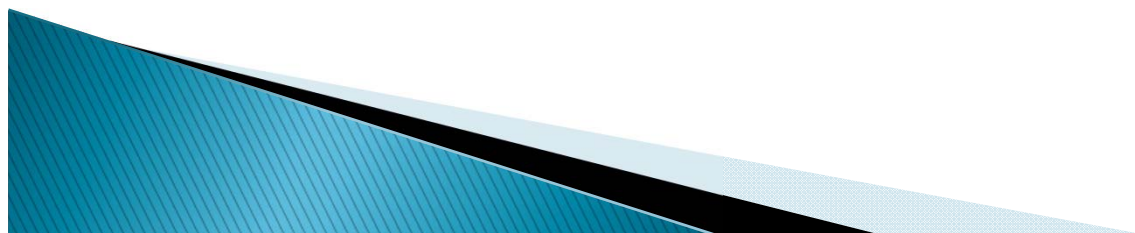
Поглед напред

- ▶ Заслужава да се повдигнат и още два въпроса, макар и на пръв поглед изглеждащи екстравагантно.
- ▶ Когато се извършва експертна оценка на медицинските разходи, обикновено се изхожда от т. нар. "минимален стандарт на грижа".
- ▶ От друга страна, по етични, морални и материални причини, в случаите на жертви на престъпно насилие медицинската грижа следва да се предоставя на ниво "златен стандарт".

Поглед напред

- ▶ Поради това има смисъл националните и международните актове да го възприемат за случаите на насилствени престъпления.
- ▶ И когато националните ресурси са изчерпани, и най-добрата грижа може да е осигурена другаде, това трябва да е достъпно за жертвата.
- ▶ А защо не да се предвиди и допълнително компенсирание от държавата, наред с обезщетението от извършителя?

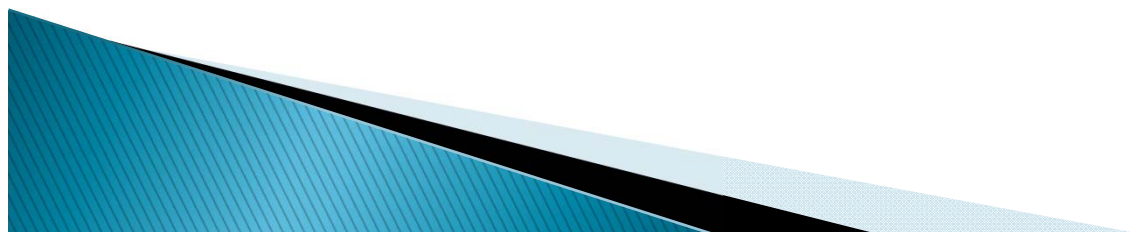
Поглед напред

- ▶ Без да се предизвиква концепцията за неоснователното обогатяване или дори позитивната дискриминация, може да се приеме, че жертвата заслужава привилегировано третиране, отвъд гражданскоправната еквивалентност, поради изключителния характер на обстоятелствата, в които е попаднала.

Поглед напред

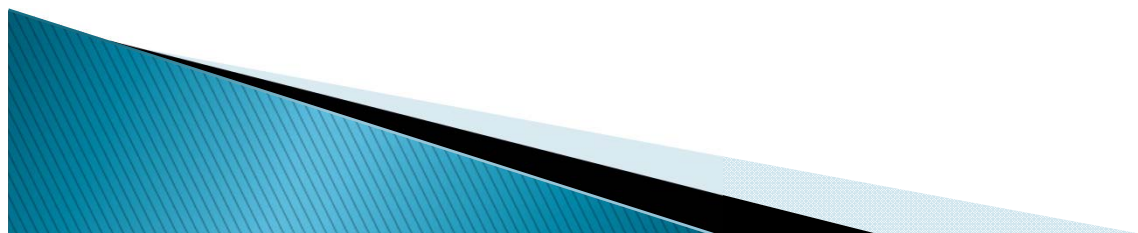
- ▶ В това отношение би следвало да се премине отвъд концепцията за солидарност и емпатия, и да се отиде към разглеждането на жертвите като титуляри на права, които следва да бъдат гарантирани, а достойнството им уважено.
- ▶ От комфортната си позиция на проявяващ жест "патрон", империум, държавата следва да започне да изпълнява функция на задължен субект спрямо посочените индивиди.

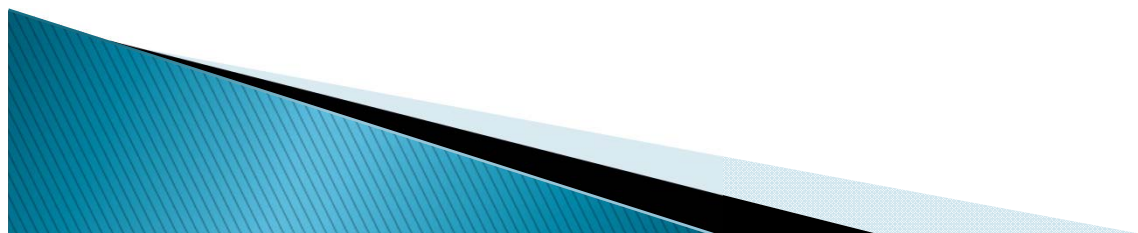
Поглед напред

- ▶ В по-широк план може да се мисли за приемане на Европейски кодекс за жертвите, който да минимизира негативните ефекти, свързани с разликите в транспонирането и практическата реализация на уредбата за жертвите и да осигури унифицирани стандарти за всички жертви на престъпления в Европейския съюз.

Поглед напред

- ▶ Не е излишно да се обсъди създаването на единен координационен орган за пострадалите във всяка една страна, като например Комисаря за правата на жертвите в Австралия, който с годините доказва своята полезност, или друга подобна структура.
- ▶ Би могло да се направят още предложения.
- ▶ Но засега:

▶ **БЛАГОДАРЯ ЗА ВНИМАНИЕТО!**

▶ **chankova@law.swu.bg**

